

Türkiye’de Tarım Aracılığı: Uygulama, Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Yrd. Doç. Dr. İbrahim Görücü
İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
ibrahim.gorucu@inonu.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Muzaffer Demirbaş
İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
muzaffer.demirbas@inonu.edu.tr

Özet:

Tarım kesiminde iş ve işçi bulma hizmetlerinin yürütülmesi görevi esas olarak İŞKUR’a aittir. Fakat bu görev, 1946 yılından günümüze yasal veya yasa dışı olarak tarım araçları tarafından yürütülmektedir. Bu durum çalışan ve çalıştıranlar açısından önemli sorunlara yol açmaktadır. Yapılan çalışmalar sürekli mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarına yer vermektedir. Bu çalışma, tarım araçlarının sorunlarını belirleme ve uygulanabilir çözüm önerileri getirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarım Araçları, Tarımsal İstihdam, İŞKUR, Mevsimlik Tarım İşçileri, İstihdam

Abstract:

Farm Labor Contractors in Turkey: Practice, Problems and Solution Proposals

Employment services in the agricultural sector is mainly carried out by İŞKUR. However, since 1946 this task has been carried out by legal and/or illegal agricultural contractors. This case leads to significant problems in terms of employees and employers. This study was conducted to determine the problems of seasonal agricultural workers. The aim of this work has been set to identify the problems of agricultural cntractors and possible suggestible solutions to those problems.

Key Words: Labor Contractors, Agricultural Employment, İŞKUR, Seasonal Agricultural, Workers, Employment

Giriş

İnsan gücüne dayalı olarak yürütülen faaliyetler arasında önemli bir yer tutan tarım sektöründe istihdam hizmetleri 1946 yılından günümüze geleneksel bir anlayış içerisinde ağırlıklı olarak tarım araçları eliyle yürütülmüştür. Bu hizmetin yürütülmesi görevini üstlenen kişilere ilişkin farklı düzenlemeler yapılarak bu alandaki sorunlar giderilmeye çalışılmıştır. Fakat tüm çalışmalarda gözden kaçırılan bir nokta bu işi yapan kişilerin karşı karşıya olduğu sorunlar olmuştur. Ayrıca yapılan çalışmalarda tarım ara-

çılarının sorunlarına yer verilmediği gibi, sanki tüm sorunların kaynağı bu kişilermiş gibi algılanma yanlışlığı içerisinde düşüldüğü görülmektedir.

Bu çalışmada tarım aracılığı hizmetinin yapısı, işleyişi mevcut durumu ve sorunları ortaya konularak uygulanabilir öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

1. Tarım Aracısı Kavramı

Tarım aracısı: : Tarımda iş ve işçi bulma aracılığı görevini yapmak üzere Kurumca izin verilen gerçek veya tüzel kişilerdir(Yönetmelik Md. 4/e).

Başka bir şekilde tanımlanacak olursa; tarım aracısı; tarım mevsiminin ya da hasat döneminin başladığı dönemlerde işgücüne ihtiyaç duyan tarım işverenine işgücü, iş arayan tarım işçisine de iş bulmada ücretli yada ücretsiz olarak aracılık eden gerçek veya tüzel kişilerdir.

Tarım İşçisi: Tarım işlerinde geçici veya sürekli olarak bir ücret karşılığı çalışan kişidir.

Mevsimlik Tarım İşçisi: Tarım mevsiminde bulunduğu yörede veya yöre dışındaki bir tarım işinde ücretli olarak çalışan kişidir.

2. Tarımda İş ve İşçi Bulma Hizmetlerinin Gelişimi

Tarım kesiminde iş ve işçi bulma hizmetlerinin Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze farklı aşamalardan geçtiği görülmektedir. Bu aşamalar;

- **Yasal düzenlemenin bulunmadığı dönem:** Bu dönem cumhuriyetin kuruluşundan ilk İş kanunu olan 3008 sayılı İş kanununun kabul edildiği 1936 yılına kadar geçen dönemi kapsamaktadır. Bu döneme ilişkin en ciddi düzenleme Bu dönemde tarım işçilerinin ve işverenlerin karşılaştırılması işlevi yörelere göre farklı isimlerle anılan tarım araçları eliyle gerçekleştirilmiştir.

- **Yasal Düzenlemenin Bulunmasına Rağmen Tarım Kesiminin Dahil Edilmediği Dönem:** 1936 yılından 1971 yılına kadar geçen dönemdir. Bu dönemde iş ve işçi bulma hizmetlerinin kamu hizmeti olarak kabul edildiği ve tarım sektörü dışında kalan kesimlerde İİBK dışında faaliyette bulunulmasının yasak olduğu ve bu görevi kamu görevi olarak İİBK'nın yürüttüğü dönemdir.

-**Tarım Kesimine Yönelik Düzenleme Dönemi:** Tarım kesimindeki aracılık hizmetlerinin düzenlenmesi konusu ilk olarak 25.08.1971 yılında 1475 sayılı İş Kanununda

yer almıştır. Kanununun 83. maddesi "İşçilerin elverişli oldukları işlere yerleştirilmelerine ve çeşitli işler için elverişli işçiler bulunmasına aracılık etme hususlarının düzenlenmesi; kamu görevi olarak Devletçe yapılır... " demek suretiyle iş ve işçi bulma hizmetlerinin kamu tekelinde olduğu hükmünü getirmiştir. Aynı kanununun 85. maddesinde özel istihdam kurumlarından açıkça bahsetmemekle birlikte bu yönde faaliyet gösterilmesini ve bürolar açılmasını yasaklamıştır (1475 S.İ.K., 85/1). Aynı maddenin ikinci ve üçüncü fıkraları ise bu alanda önemli istisnalar kabul etmektedir. Bu istisnalar:

-Tarım işlerindeki aracılık hizmetlerine kurumca izin verilmesi,

-Çeşitli sanat kollarında faaliyet gösteren işveren ve işçi kuruluşları ile kamu yararına faaliyet gösteren hayır kuruluşları ve derneklerce ücretsiz olarak kurumdan izin alınmak suretiyle faaliyet gösterilmesine izin verilmesidir.

Fakat bu madde de 1983 yılında 2869 sayılı yasa ile değişiklik yapılarak, iş bulma hizmetlerine aracılık etme yetkisi sadece tarım işlerinde ve yurtdışında faaliyet gösteren işverenlerin bu yerlerindeki işyerlerinde çalıştıracakları işçiler açısından istisna ile yetiştirilmiştir (1475 S.İ.K. Md.85/2-3).

- Tarım kesimindeki aracılık hizmetlerine yönelik bu istisna bu alanda yasal düzenleme ihtiyacını doğurmuş ve bu alanda kurumun denetiminde bu görevi yapacak araçların taşıyacağı özellikler ve bu işi nasıl yapacaklarını belirlemek üzere kanununun kabulünden 7 yıl sonra 1978 yılında "Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığı Hakkında Tüzük" ile "Tarımda İş ve İşçi Bulma Araçlarının Denetimi Hakkında Yönetmelik" çıkarılarak tarım kesimindeki istihdam hizmetlerinin yasal çerçevesi oluşturulmuştur.

- **Son Gelişmeler;** 2003 yılında kabul edilen 4857 sayılı İş Kanunu tarım kesimindeki İş ve İşçi Bulma hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin düzenlemeler çıkarılmış ve bu konudaki düzenleme 4904 sayılı İŞKUR Kanununa bırakılmıştır. Daha önce bu alanı düzenleyen tüzük ve yönetmelik birleştirilerek "Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığına İzin Verilmesi ve Araçların Denetimi Hakkında Yönetmelik" adı altında yeniden düzenlenmiştir. 2010 yılında çıkarılan "Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği" bu alanı düzenleyen son gelişmeyi oluşturmaktadır.

2.1.Tarım Aracılık Hizmetlerinin Yasal Dayanakları

Tarımda iş ve işçi bulma hizmetlerinin yürütülmesine yasal dayanak oluşturan düzenlemeler şunlardır.

2.1.1. 1982 Anayasası

Tarımda iş ve işçi bulma hizmetlerinin yasal dayanaklarının başında 1982 Anayasası yer almaktadır. Anayasanın "Cumhuriyetin Nitelikleri" başlıklı 2. maddesi "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir." sosyal hukuk devleti" demektir. "Sosyal hukuk devleti" terimi ise Anayasa Mahkemesi tarafından " Toplumsal devlet, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak gerçek eşitliği ve dolayısıyla toplumsal dengeyi sağlamakla yükümlü devlet demektir" şeklinde tanımlanmaktadır. Anayasanın bu maddesinin bir sonucu olarak devletin çalışma hayatında daha zayıf durumda olan çalışanların haklarını korumak için gerekli tedbirleri alması gerektiği açıktır.

Anayasanın "Çalışma hakkı ve ödevi" başlıklı 49. maddesi "Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir." Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır." demek suretiyle devlete çalışanları ve işsizleri koruma görevini yüklemektedir.

2.1.2. 11 Sayılı Tarım İşçilerinin Dernek Kurma ve Birleşme Haklarına Müteallik Sözleşme

1921 yılında UÇÖ tarafından kabul edilen sözleşme sözleşmeyi onaylayan üye ülkelerden "tarımda çalışan bilimum şahıslara, sanayi işçilerinde olduğu gibi, dernek kurma ve birleşme haklarını aynen sağlamayı tarım işçileri bakımından bu hakları tahdit edici kanuni veya sair hükümleri ilga etmeyi taahhüt eder" (md.1). demek suretiyle tarım kesiminde çalışan işçilerin örgütlenme haklarında herhangi bir sınırlamaya gidemeyeceklerini belirtmektedir.

2.1.3. 88 Sayılı "İş ve İşçi Bulma Servisi Kurulması Hakkında Sözleşme

ILO üye ülkelere istihdam hizmetlerinin yürütülmesi hususunda parasız bir kamu kurumu oluşturmasını önerirken, aynı sözleşmenin 7. maddesi tarım kesiminin özel durumunu dikkate alarak bu konuda sözleşmeyi onaylayan ülkelere örgütlenme konusunda "Tarım ve ihtisasın faydalı olabileceği herhangi diğer bir faaliyet kolu için, muhtelif iş ve işçi bulma büroları dahilinde meslek ve sanayi itibari ile ihtisas bölümlerine"

rinin bulunmasını kolaylaştırmak;" (ILO,1948,md.7/a) için gerekli tedbirleri almasını da önermektedir.

2.1.4. 99 sayılı Tarımda Asgari Ücret Tespiti Usulleri Hakkında Sözleşme

Ilo Tarafından 1951 Yılında Kabul Edilen Sözleşme İle Üye Ülkelere Tarım Kesiminde Ulusal Mevzuat Çerçevesinde Ve Sözleşme Hükümlerine Aykırı Olmak Kaydıyla Asgari Ücretin Belirlenmesi Ve Bu Ücretten Daha Düşük Ücretle İşçi Çalıştırılmasına İzin Verilmemesi Hükümünü Getirmektedir. Sözleşmeyi Onaylayan Üye Ülkelerin Asgari Ücretin Tesbitinde İşçi Ve İşverenleri En Fazla Temsil Hakkına Sahip Örgütler İle Bu Alanda Uzman Kişilerin Görüşünün Alınarak Belirlenmesini Önermektedir.(MD3)

Türkiye tarafından 30 Nisan 1969 tarihinde 1168 sayılı yasa ile kabul edilen sözleşmeye rağmen , Tarım kesiminde asgari ücret uygulaması ilk kez 1973 yılında 1475 sayılı yasa diğer kesimlerden ayrı olarak uygulanmaya başlanmıştır. 1989 yılından itibaren ise tüm sektörler için tek bir asgari ücret uygulanmasına başlanmıştır.

2.1.5. 4904 Sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu

Tarım kesimindeki aracılık hizmetleri İŞKUR'un görevlerinin sayıldığı 3. maddesinin "d" bendinde "... tarım işlerinde ücretli iş ve işçi bulma aracılığına izin verilmesi ve kaldırılmasına ilişkin işlemleri yapmak." şeklinde yer almaktadır.

2.1.6. Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği

1978 yılında tarımda aracılık hizmetlerini düzenleme amacıyla yapılan Tüzük ve yönetmeliklerin zaman içerisinde geçirdiği değişiklikler sonucunda 2010 yılında son halini alan yönetmelik, başlangıçtaki Tüzük ve yönetmeliğin ayrıntılardan iyice uzaklaştırılmış ve özet hale getirilmiş bir düzenlemedir. Yönetmelik 19 maddeden oluşmaktadır ve 27 Mayıs 2010 tarih ve 27593 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

3. Tarım İş ve İşçi Bulma Hizmetinin Yürütülmesi

Tarım aracılığı görevi "Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği" gereğince İŞKUR'a ait bir görevdir. (Yön. Md.5/1). Yönetmeliğin 5. maddesinin devamında bu faaliyetin kurum dışında hangi durumlarda gerçek ve tüzel kişilerce de yürütülebileceği belirtilerek kurumun bu yetkisini paylaşabileceği de belirtilmiştir. Bu durum "... Kurum il veya şube müdürlüğü bulunmayan yerlerde ya da olmasına rağmen haberleşme ve işçilerin

işyerlerine gitme güçlükleri gibi nedenlerle Kurumun etkili olamaması halinde, Kurum tarafından gerçek veya tüzel kişilere tarım aracılığı yapmaları için izin verilebilir.” (Yön.md.5/2). Yönetmelik UÇÖ Sözleşmesinin açık hükmüne rağmen gerekli örgüt yapısına sahip olmayan İŞKUR'un bu görevi gerektiği gibi yerine getiremeyeceğinden hareketle bu konuda aracılık hizmetlerinin yürütülmesi görevini gerçek ve tüzel kişilerle, kurumun izni ve denetimi altında olması kaydıyla paylaşabileceğini belirtmektedir.

3.1. Aracılık yapacak gerçek ve tüzel kişilerin sahip olması gereken özellikler

Kurum tarafından yönetmelikte belirtilen durumların gerçekleşmesi durumunda aracılık hizmetlerini yürütmek üzere kuruma başvuran gerçek ve tüzel kişilerin bir takım özellikler aranmaktadır. Bunlar;

- Türk vatandaşı olmak,
- 18 yaşını bitirmiş olmak,
- Kamu haklarından yoksun bulunmamak,

- Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından mahkûm olmamak,

- En az ilkokul mezunu olmak (Yön. Md.6/1).

-Ayrıca, Kurumca belirlenen miktardaki masraf karşılığının yatırılması ve tüzel kişilerce şirket kuruluş sözleşmesinin yayımlandığı ticaret sicil gazetesinin bir örneğinin Kuruma ibraz edilmesi şarttır (Yön.md.6/2).

3.2.Aracılık Başvurusu

Tarımda iş ve işçi bulma aracılığı yapmak isteyen gerçek ve tüzel kişilerin şahsi müracaatları esas olmakla birlikte, İŞKUR bu konuda oldukça esnek düzenlemeler getirmektedir. Başvuru şu şekillerde yapılabilmektedir:

Tarım aracısı belgesi almak üzere başvurunun yazılı olarak yapılması esastır. Başvurular üç farklı şekilde yapılabilmektedir. Bunlar;

- Resmi kurumlar Aracılığı ile Başvuru: Aracılık faaliyetinde bulunmak isteyenlerin faaliyette buldukları yerdeki kaymakamlığı gerekli belgeleri vermeleri şeklinde yapılan başvurudur. Kaymakamlığın başvuru belgelerini toplu halde kuruma göndermesi sonucunda uygun koşullara sahip olanların belgeleri düzenlenerek ilgili birime gönderilir ve bu birimlerce imza karşılığı belgeler hak sahiplerine dağıtılır.

- Şahsi Müracaat: İlgililerin gerekli belgelerle doğrudan kur ünitelerine yaptıkları başvuru şeklidir.

- Toplu ya da İadeli Taahhütlü Posta Yoluyla Başvuru: Gerekli belgelerin posta yoluyla kurum ünitelerine gönderilmesi şeklinde yapılan başvurudur. Bu yöntemde Aracıların kendi aralarında yetki verdikleri bir kişi aracılığı ile de başvuruda bulunmaları ve belgelerini yine aynı kişi eliyle almaları da mümkündür.

3.3. Aracılık Yetkisinin Kazanılması

Tarımda aracılık faaliyetlerinde bulunmak üzere başvuruda bulunan gerçek veya tüzel kişinin başvurusunun olumlu bulunması üzerine kendilerine yazılı olarak bilgi verilir ve başvuru şekline bağlı olarak her aracı belgesi için kurum tarafından her yıl yeniden belirlenen masraf karşılığının (2012 yılı için 110 TL) yatırıldığını gösteren banka dekontunun ibrazı ile ilgiliye aracı belgesi verilmektedir. Tüzel kişilere verilecek aracılık belgesinde, tüzel kişiliği idare, temsil ve ilzama yetkili kişiler de gösterilir (Yön.md.7).

Aracılık belgesi 3'er yıllık dönemler için verilir. Sürenin bitiminde aracılık faaliyetine devam etmek isteyen gerçek veya tüzel kişinin yazılı başvurusu, masraf karşılığının yatırılması ve kurumca uygun görülmesi durumunda belge 3 yıl için tekrar verilir(Yön.Md.8)

Aracılık faaliyetlerinin yürütülmesinde İŞKUR, tarım aracısı gerçek veya tüzel kişi, İşveren olmak üzere üç taraf bulunmaktadır. Faaliyetlerin yürütülmesi sırasında tarafların uymak zorunda oldukları bazı kurallar ve yerine getirmeleri gereken yükümlülükler bulunmaktadır. Bu zorunluluklar ve yükümlülükler taraflara açısından şöyledir:

3.3.1. İŞKUR'un Sorumlulukları ve yükümlülükleri

- Tarımda aracılık yapmak isteyen gerçek veya tüzel kişinin başvuru ve süre uzatma esnasında yönetmeliğin 6. maddesinde belirtilen koşullara sahip olup olmadığını denetlemek,

- Tarım aracısının her yıl vermek zorunda olduğu faaliyet raporunu verip vermediğini ve faaliyetlerinin yönetmeliğe uygunluğu açısından denetimini gerçekleştirmek,
- Tarım aracı ile işveren arasında yapılan sözleşmelerin kurumda saklanması görevlerini yerine getirmekle yükümlüdür.

3.3.2. Tarım Aracısının Sorumluluk ve Yükümlülükleri

Tarım aracı belgesini alan gerçek ve tüzel kişilerin bu görevlerini yerine getirirken uymak zorunda olduğu kurallar yönetmeliğin 11. maddesinde şu konu başlıkları ile sıralanmıştır;

- a) Sözleşmelerin onaylatılması zorunluluğu (11/a)
- b) Ücretin sadece işverenlerden alınacağı
- c) İşçilerin iş, ücret ve diğer konularda bilgilendirilmesi,
- ç) Ulaşım konusunda gerekli önlemlerin alınması
- d) Ücretin ödenmesini sağlama
- e) İşçilerin ücretlerinin Asgari ücretin altında kalmamasını sağlama,
- f) İşçilerin barınma yerlerini, yeme ve yatma durumlarını sağlığa ve barınma koşullarına uygun biçimde sağlamak için mahalli mülki idare amirlikleri nezdinde gerekli başvuruları yaparak takip etmeyi sağlamak durumundadırlar.

3.3.3. İşverenin Yükümlülüğü

Aracı ile işgücü temini konusunda anlaşma yapan işveren bu anlaşma çerçevesinde yerine getirmekle yükümlü olduğu görevler şunlardır;

- Sözleşme ile belirlenen ücreti işçilere ve aracıya zamanında ve tam olarak ödemek,
- Sözleşmede belirtilen hükümler çerçevesinde işgüvenliği tedbirlerini almak,
- İşçilerin çalışacağı işyerini önceden belirlemek,
- Sözleşmede yer alan özel koşullara uygun olarak hareket etmek,

3.4. Tarım Aracılığının Sona Ermesi ve Denetimi

Tarım aracılığı yapma hakkı sürekli bir hak değildir. Bu hakkı elde eden gerçek ve tüzel kişiler yönetmelikte belirtilen koşullar çerçevesinde faaliyette bulunma haklarını kaybettikleri gibi, yine yönetmelik çerçevesinde İŞKUR tarafından denetlenmektedirler.

3.4.1. Tarım Aracılığının Sona Ermesi

Yasal izin alarak faaliyette bulunan tarım araçlarının bu yetkileri iki şekilde sona ermektedir.

-Süresi Sona Eren Gerçek veya Tüzel Kişinin Yenileme Başvurusunda Bulunmaması: Bu durumda isteyen kişiler şartları taşımak kaydıyla tekrar aracı belgesi almak üzere başvurma hakkına sahiptir.

- Aracılık İzninin Kurum Tarafından İptal Edilmesi: Aracı belgesinin kurumca iptal edilmesini gerektiren durumlar;

- Yönetmeliğin 6. maddesinde sayılan gerekli koşulları kaybetmesi,
- 10. maddeye aykırı olarak aracı belgesinin başkasına devredilmesi,
- 13. maddeye aykırı olarak iki kez üst üste faaliyet raporunu kuruma vermemesi veya gerçeğe aykırı beyanda bulunulması,

15. madde uyarınca yapılan denetim sonucu aracılık yapmasında sakınca görülün, iş bulduğu işçilerden ücret aldığı tesbit edilen araçların belgeleri iptal edilir ve bu durum kurumun bulunduğu yerdeki yerel gazetede ilan edilir (Yön.md.14).

Aracılık belgesi iptal edilenlerin bilgileri kurum internet sayfasında ve Aracı belgesini verildiği kurumun bulunduğu yerdeki yerel gazetede ilan edilir. Aracı belgesi iptal edilenlere en az 1 yıl en çok 3 yıl belge verilmemektedir (Yön.md.14/3).

3.4.2. Tarım Araçlarının Denetimi

Tarım araçlarının denetimi görevi Türkiye İş Kurumu ve mahalli mülki idare amirlerince yönetmelik çerçevesinde yerine getirilmektedir.

Tarım araçlarının denetimi Yönetmeliğin 15. maddesi gereğince Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) tarafından gerçekleştirilmektedir. Kurum tarafından yapılan denetim iki şekilde gerçekleştirilmektedir.

1. Başvuru sırasında yapılan denetim:

Tarım aracısı olmak üzere kuruma başvuran gerçek ve tüzel kişilerin aracılık yapmaya uygun olup olmadıklarına yönelik yapılan denetimdir. Bu denetim şeklinde yönetmeliğin 6. maddesinde belirtilen koşulları taşıyıp taşımadıkları belgeler üzerinde incelendikten sonra gerekli koşullara sahip olanlara masraf karşılığını yatırmalarını

müteakiben aracılık belgesi verilmektedir. Gerekli koşulları taşımadıkları anlaşılınların ise, başvuruları geri çevrilmektedir.

2. Faaliyet sürecinde Denetim

Aracılık belgesinin süresi üç yıldır (Yön.md.8). Aracı belgesi almış olan gerçek ve tüzel kişiler yapmış oldukları faaliyetler nedeniyle her yıl içeriği kurum tarafından belirlenen faaliyet raporunu vermek zorundadırlar. Bu raporda;

- İş sözleşmesi yaptığı işverenin/işverenlere ait kimlik ve adres bilgileri
- Hangi yörelerden ne kadar işçi (kadın/erkek) derlediği,
- Rapor dönemi içinde işverenlerin hangi işlerinde , ne kadar süre ile, ne kadar işçi çalıştırdıkları,
- İşçilere işe başlamadan önce yapılacak iş, ücret ve diğer hususlar hakkında gerekli bilgi verilip verilmediği,
- İşveren tarafından iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri ile iş kazası ve meslek hastalıklarına karşı her türlü önlemin alınıp alınmadığı,
- İş sözleşmelerinin kuruma onaylatılıp onaylatılmadığı ve onay tarihleri,
- İşçinin çalıştığı günleri gösterir puantaj ve işçiye ödediği ücrete ilişkin kayıtların birer nüshası,
- İşçilerin, konaklama yeri ile işyeri arasında ulaşımın sağlanma şekli,
- İşçilerin barınma yerlerini, yeme ve yatma durumlarını sağlığa ve barınma koşullarının nasıl sağlandığı,
- Sözleşme hükümlerini yerine getirmeyen işçinin olup olmadığını bildirmek zorundadırlar.

3.4.3. Tarım aracılığına İlişkin Yaptırımlar

- 4904 sayılı Kanununun 20 nci maddesinin (d) bendi uyarınca, Kurumdan izin belgesi almadan veya geçerlilik süresi sona eren aracı belgesini yenilemeden tarımda iş ve işçi bulma aracılığı yaptığı tespit edilenlere, eylem başka bir suçu oluştursa dahi idari para cezası uygulanır. Başka suçu oluşturan eylemler için idari para cezası dışında yasal işlem yapılır.

- İdari para cezaları, her takvim yılı başından geçerli olmak üzere o yıl için 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 298 inci maddesi hükmü uyarınca tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranında her yıl artırılarak uygulanır.

- İdari para cezaları tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde Kuruma ödenir veya aynı süre içinde Kuruma itiraz edilebilir. İtiraz takibi durdurur. Kuruma yapılan itirazlar 30 gün içinde sonuçlandırılır. Kurumca itirazı reddedilenler idari yargı yoluna başvurabilirler. Yargı yoluna başvurulması cezanın takip ve tahsilini durdurmaz. (md.16)

4. Türkiye’de Tarım Aracılığı Uygulaması

1978 yılında yasal çerçeveye kavuşan tarım aracılığı, bu düzenleme ile O dönemdeki adıyla İş ve İşçi Bulma Kurumunun gözetim ve denetimi altında faaliyetlerini sürdürmüş bir istihdam ilişkisidir. İstisnai bir durum olarak kabul edilmekle birlikte günümüzde de aynı çerçevede faaliyette bulunulmasına izin verilmeye devam edilmektedir.

Çalışmamız kapsamında tarım aracılığının tarım kesimine yönelik istihdam ilişkileri çerçevesindeki yeri, tarım araçlarına ilişkin veriler bu başlık altında incelenmiştir.

TABLO 1: Tarım araçlarının Tarımsal istihdam hizmetlerine Katkısı (1990-2011)

	BİREYSEL				İŞKUR				Tarım Aracısı				TOPLAM		
	Erkek	Kadın	Toplam	%	Erkek	Kadın	Toplam	%	Erkek	Kadın	Toplam	%	Erkek	Kadın	Toplam
1990	5.056	1.617	6.673	7,5	557	931	1.488	1,67	20.204	60.637	80.841	90,83	25.817	63.185	89.002
1991	4.840	2.038	6.878	7,49	259	386	645	0,7	21.506	62.757	84.263	91,8	26.605	65.181	91.786
1992	13.118	2.609	15.727	15,49	455	700	1.155	1,14	21.944	62.724	84.668	83,38	35.517	66.033	101.550
1993	14.120	2.677	16.797	20,11	538	947	1.485	1,78	14.431	50.826	65.257	78,12	29.089	54.450	83.539
1994	9.340	1.304	10.644	13,06	658	703	1.361	1,67	14.658	54.825	69.483	85,27	24.656	56.832	81.488
1995	13.674	2.616	16.290	15,48	160	2.558	2.718	2,58	18.063	68.171	86.234	81,94	31.897	73.345	105.242
1996	12.658	5.843	18.501	20,62	4.938	8.660	13.598	15,16	12.404	45.210	57.614	64,22	30.000	59.713	89.713
1997	1.865	3.777	5.642	6,66	5.427	13.968	19.395	22,9	28.527	31.141	59.668	70,44	35.819	48.886	84.705
1998	13.046	2.055	15.101	25,12	1.355	2.648	4.003	6,66	14.018	26.999	41.017	68,22	28.419	31.702	60.121
1999	11.385	1.633	13.018	21,45	136	28	164	0,27	19.229	28.289	47.518	78,28	30.750	29.950	60.700
2000	7.965	1.766	9.731	17,46	3	15	18	0,03	17.126	28.856	45.982	82,51	25.094	30.637	55.731
2001	18.560	3.525	22.085	33,23	1	0	1	0	18.293	26.075	44.368	66,76	36.854	29.600	66.454
2002	9.293	1.222	10.515	89,63	0	0	0	0	444	773	1.217	10,37	9.737	1.995	11.732
2003	1.678	284	1.962	18,93	157	586	743	7,17	3.812	3.848	7.660	73,9	5.647	4.718	10.365

Kaynak: İŞKUR, (2012,b), İşkur İstatistik Yıllıkları (1996-2011),

<http://www.iskur.gov.tr/KurumsalBilgi/istatistikler.aspx#dltop>

İncelemeye esas alınan dönem içerisinde mevsimlik tarım işçisi sayısına ilişkin net bilgiler bulunmamaktadır. Fakat UNFPA verilerine göre Türkiye’de 3 milyon civarında Mevsimlik tarım işçisi bulunmaktadır (www.dunya.com. 2012). Rakamların ne

kadar gerçekçi olduğu bilinmemekle birlikte Türkiye'nin her yöresinden insanın yılın farklı dönemlerinde mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştığı bilinmektedir. Bu insanların iş bulma konusunda seçtikleri yöntem ise ağırlıklı olarak Tarım araçları yardımıyla iş bulma şeklindedir. Ekonomik açıdan ciddi yoksulluk içinde olan bu kesimi korumaya yönelik kapsamlı bir yasal düzenlemenin bulunmaması bu kesimin büyük oranda kaşıt dışı çalışmasına neden olmaktadır.

Resmi kayıtlara göre istihdam edilenlerin ise, büyük oranda Tarım araçları eliyle işe yerleştirildiği görülmektedir.

1990- 2011 yılları arasında tarım kesimine yönelik kayıtlı istihdamın gelişimi Tablo 1'de gösterilmiştir. 1990 yılından 2004 yılına kadar resmi kayıtlara yansıyan işe yerleştirme faaliyetlerinde Tarım Araçlarının toplam istihdam hizmetlerindeki payı % 25,79 (2004), ile %91,80 (1991) arasında değişiklik göstermektedir. Aynı dönemlere ilişkin İŞKUR'un işe yerleştirme içerisindeki payı ise, % 22,90 (1997 en yüksek), % 0 (2002 en düşük) değişiklik göstermektedir. Bu verilere bakıldığında söz konusu dönem içerisinde kurumun tarım kesimine yönelik istihdam hizmetlerini Tarım araçlarına bıraktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Kurumun Tarım kesimine yönelik istihdam faaliyetlerini istatistiksel yönden 2005 yılından itibaren ayrıntılı incelemeye (İŞKUR İstatistik Yıllıkları Tablo 19: Tarım İçi Sektörlere Göre İşe Yerleştirilenler (Sürekli/Süreksiz/Toplu başlığı altında) son vermesi de bu alandaki hizmetlere bakış açısını göstermesi açısından ayrıca önemlidir. 2006 yılından itibaren araçlar eliyle işe yerleştirme sayılarının yayınlanmasına son verilmiştir.

Kurum aracılık hizmetlerine izin verme yetkisine sahip olmakla birlikte istatistiksel olarak kaç kişiye izin verildiğine ilişkin verileri 2010 yılından itibaren yayınlamaya başlamıştır. Bu tarihe kadar hangi ilde ne kadar tarım aracısının faaliyette bulunduğu konusunda verilere ulaşmak mümkün olmamaktadır. İncelemeye alınan 21 yıllık süreç içerisinde tarım kesimine yönelik istihdam hizmetlerinin gerçek rakamların oldukça gerisinde kaldığı söylenebilir.

TABLO 2: Tarım Araçlarına İlişkin sayısal Veriler (2010-2012)

İL	2010-2011	GERÇEK KİŞİ	TÜZEL KİŞİ	ERKEK	KADIN	2009	2010	2011	2012
ADANA	224	224	0	209	15	0	61	163	0
ADİYAMAN	8	8	0	8	0	0	7	1	
AMASYA	5	5	0	5	0	0	0	3	2
ANKARA	43	43	0	42	1	0	35	3	5
BALIKESİR	4	4	0	4	0	0	0	2	2

BATMAN	4	4	0	4	0	0	3	1	
BLECİK	2	2	0	2	0	0	0	2	0
BİTLİS	1	1	0	1	0	0	1	0	0
BURSA	73	73	0	66	7	0	4	50	19
ÇANAKKALE	31	28	3	25	3	0	0	31	0
DENİZLİ	2	2	0	2	0	0	0	1	1
DİYARBAKIR	11	11	0	11	0	0	7	4	0
EDİRNE	1	1	0	1	0	0	0	1	0
ESKİŞEHİR	1	1	0	1	0	0	0	1	
GAZİANTEP	4	4	0	4	0	0	0	4	
HATAY	1	1	0	0	1	0	1	0	0
İZMİR	8	6	2	6	0	0	2	6	0
KAHRAMANMARAŞ	2	2	0	2	0	0	1	1	0
KARAMAN	3	3	0	3	0	0	0	1	2
KIRKLARELİ	1	1	0	0	1	0	0	1	0
KONYA	34	34	0	20	14	0	0	16	18
İL	2010-2011	GERÇEK KİŞİ	TÜZEL KİŞİ	ERKEK	KADIN	2009	2010	2011	2012
MANİSA	13	13	0	8	5	0	5	8	0
MARDİN	5	5	0	5	0	0	2	3	0
MERSİN	28	28	0	27	1	0	9	19	0
ORDU	7	7	0	7	0	0	7	0	0
SAKARYA	5	5	0	5	0	0	3	2	0
ŞANLIURFA	115	115	0	114	1	0	68	24	23
ŞIRNAK	4	4	0	4	0	0	3	1	0
TEKİRDAĞ	1	1	0	1	0	0	0	1	0
ZONGULDAK	3	3	0	3	0	0	3	0	0
TOPLAM	644	639	5	590	49	0	222	350	72
	644	644		639		644			

Kaynak: İŞKUR Web sayfalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

[http://www.iskur.gov.tr/OzelistihdamBuroolari/TarimAracilari.aspx#dltop\(E.T: 05.12.2012\)](http://www.iskur.gov.tr/OzelistihdamBuroolari/TarimAracilari.aspx#dltop(E.T: 05.12.2012))

Tarım aracılığı hizmetleri mevcut verilere bakıldığında tüm bölgelerde yürütülen bir istihdam hizmeti haline gelmiştir. Aracı sayısına ilişkin 2010 öncesi verilere ulaşılamadığından sadece 2010 ve sonrası veriler değerlendirilmiştir.

Tüzel kişilerin Tarım kesimi gibi geniş bir alanda iş aracılığı faaliyetlerine ilgi göstermeme nedenleri ayrıca incelenmesi gereken bir konudur.

İŞKUR tarafından faaliyette bulunmasına izin verilen Tarım Aracısı sayısı 2010 yılında 222 olan aracı sayısı 2011 yılında 572'ye ve 2012 yılında ise 644'e ulaşmıştır.

Genel kanunun aksine tarım aracılığı sadece Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde gerçekleşen bir faaliyet olmayıp tüm bölgelerde yapılan bir faaliyet haline gelmiştir. Mevcut veriler incelendiğinde araçlar 30 farklı il müdürlüğünden izin almış olduğu görülmektedir.

Yasal olarak çalışan tarım araçlarının 639'u Gerçek kişilerden oluşurken, 5 tüzel kişiliğin bu alanda faaliyette bulunduğu görülmektedir.

Gerçek kişiler içerisinde araçların ağırlıklı olarak Erkeklerden oluştuğu görülmektedir. 639 Tarım aracısı içerisinde kayıtlı 49 kadın aracı bulunmaktadır. Kadınların sadece 1 tanesi Güneydoğu Anadolu Bölgesinden (Şanlıurfa), diğerleri ise Ege, İç Anadolu, Akdeniz ve Marmara Bölgelerindedir.

Kayıtlı tarım araçlarının sayısı dikkate alındığında bu kişilerin, yüzbinleri bulan mevsimlik tarım işçilerinin istihdamıyla tamamen ilgilendiğini söylemek mümkün değildir. Adana ilinde 1300-1500 , Aydın 300-350, Ankara;65-70 civarında tarım aracısı bulunduğu (Yıldırak vd. 2003;43) dikkate alınırca kayıtlı araçların mevsimlik tarım işçilerinin istihdam hizmetlerini büyük oranda kayıt dışı gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür. Gerçekte bu durum oldukça önemli gelişmeler kaydetmiş ABD'den (Vaupel ve Martin,1986;4)farklı bir durum değildir.

TABLO 3: Aracılık İzni İptal Edilenlerin Çeşitli Yönlerden Görünümü (2011-2012)

İL	CİNSİYET			YIL		
	ERKEK	KADIN	TOPLAM	2011	2012	TOPLAM
ADANA	2	0	2	2	0	2
ADİYAMAN	10	0	10	10	0	10
ÇANAKKALE	1	0	1	1	0	1
DİYARBAKIR	7	0	7	6	1	7
KIRŞEHİR	1	0	1	1	0	1
KONYA	3	1	4	1	3	4
MERSİN	0	1	1	1	0	1
TOPLAM	24	2	26	22	4	26

Kaynak: İŞKUR verilerinden derlenmiştir.

Aracıların denetimi İŞKUR'a ait bir yetkidir. Tarım Aracılığı Yönetmeliğinin6,10, 13,ve 15. Maddelerine aykırı davranışlar gösteren araçların belgeleri iptal edilmektedir. İptal gerekçeleri kurum kayıtlarından anlaşılacakla birlikte bu maddelerden herhangi birine aykırı davranışları nedeniyle olduğu düşünülen 26 tarım aracısının belgesinin iptal edildiği görülmektedir.

Belgesi iptal edilen araçlardan 24 'ü erkek (%92), 2'si (%8) kadındır. 24 Aracının belgesi 2011 yılında (% 3,8), 2 tanesinin ise (50,0,9), 2012 yılında yukarıdaki tablo verilerinden anlaşılmaktadır.

4.1.Tarım Aracılığının Sorunları

Mevsimlik tarım işçiliği, Türk çalışma hayatının en sorunlu alanlardan bir tanesini oluşturmaktadır denilebilir. Bu kesimin istihdam hizmetleri ise ağırlıklı olarak tarım araçları eliyle yürütülmektedir. Bu hizmeti yürüten araçlar, çeşitli çalışmalarda (Çalgüner,1943;49,Erkul, 1967:83,Yıldırak vd. 2003:119 vd) sorunun en önemli kaynağı olarak gösterilmektedir. Fakat aracı olarak adlandırılan bu kişilerin, böylesine büyük bir kesime ait sorunların tek kaynağı olmayacağı gibi, kendilerinin de çeşitli sorunlarının olduğunun ihmal edildiği söylenebilir. Mevsimlik tarım işçilerinin sorunları uygulaması ve uygulamadan kaynaklanan sorunlar şu başlıklar altında toplanmaktadır.

- Yasal düzenlemeden kaynaklanan Sorunlar
- Araçlardan Kaynaklanan Sorunlar
- Kurumsal Yapıdan Kaynaklanan Sorunlar
- İşverenlerden Kaynaklanan Sorunlar
- İşçiden Kaynaklanan sorunlar

4.1.1.Yasal Düzenlemeden Kaynaklanan sorunlar

Yasalar toplumsal ilişkileri düzenlemek, var olan ya da ortaya çıkması olası sorunlara çözüm bulmak amacıyla yapılmaktadır. Tarım aracılığını düzenleyen yönetmelik, tarım kesimindeki iş ve işçi bulma hizmetlerinin yasal çerçevesini oluşturmak amacıyla taşıyan bir düzenlemedir. Fakat 2004 tarihinde 4904 sayılı yasaya dayanılarak çıkarılan " Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığına İzin Verilmesi ve Araçların Denetimi Hakkında Yönetmelik" bu alandaki ilk düzenleme olan 1978 tarihli tüzük ve yine aynı tarihli yönetmeliğin birleştirilmiş ve birkaç değişiklik yapılmış halidir. 2004 tarihli yönetmelik 2010 yılında "Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği" olarak yeniden düzenlenmiştir. Yasal düzenlemeler arasındaki farklara bakıldığında bu daha kolay anlaşılmaktadır. 1978 yılında alana ilişkin bir tüzük ve bir yönetmelik hazırlanmışken, bu iki düzenleme 2004

yılında tek bir yönetmelik altında birleştirilmiş, 2010 yılında ise 2004’e oranla daha da özet hale getirilmiştir. Oysa gerek tarım kesiminde ücretli çalışan sayısındaki gelişmeler, gerekse teknolojik, kurumsal gelişmeler daha da artmış ve sorunlar daha da karmaşıklaşmıştır. Yasal düzenlemeden beklenen bu gelişmelere paralel değişimler içermesi olmakla birlikte mevcut düzenleme kendinden önceki düzenlemelerin iyice özet haline getirilmiş bir yapıdadır.

- Tarım araçlarının denetim eksikliği bu alandaki bir diğer sorun kaynağıdır. Denetim konusundaki eksiklik izinli tarım araçlarının tabi olduğu düzenlemeler bu alanda haksız rekabete yol açmakta ve kayıtlı çalışmayı teşvik etmekten çok cezalandırıcı bir görünüm içerisindedir. Tarım araçlarına ilişkin denetim daha çok başvuru sırasında yapılan evrak ve başvuru koşulları üzerinde gerçekleşmekte, alana yönelik denetim yok denecek kadar az veya hiç bulunmamaktadır. Oysa sorunlar başvurudan çok kayıtdışı çalışanların belirlenmesi ve kayıt altına alınmalarının sağlanması, yükümlülüklerini yasal çerçevede yerine getirip getirmediğinin belirlenmesini sağlamaya yönelik olması gerekmektedir. Denetim eksikliği ve yaptırımların caydırıcılıktan uzak olması kayıtdışı çalışmayı ve sorunların olabildiğince azaltılmasını sağlamanın önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır.

- Yasal düzenlemelerin tarım kesiminde istihdam hizmetlerinin istisnai bir durum olduğunun belirtilmesi ve bu uygulamanın 1970’li yıllarda kurumun fiziki olanakları nedeniyle alındığının belirtilmesine rağmen, ülke çapında örgütlenmiş İŞKUR ve tüm teknolojik olanaklara rağmen bu alandan kendini çekip tüm sorumluluğu araçlara bırakması doğru bir yaklaşım olarak görülmemektedir.

- Tarım aracılığının gerçek kişiler yanısıra tüzel kişilerce de yapılabilmesine izin verilmekle birlikte düzenlemede aracılık hizmetlerinden ücretin sadece işverenden alınacağını belirtmesi ve bu ücretin nasıl belirleneceğinin açıklanmaması bu alana profesyonel kuruluşların girmesinin önünü kapayan ciddi bir sorun olmaktadır. Ücret konusu tüzel kişileri olduğu kadar kayıtdışı çalışmayı teşvik etme açısından gerçek kişiler içinde ciddi bir sorundur. Aracı işçilerden ücret almayacaksa, sadece işverenden alma durumundaysa bu ücret ne olacaktır bunlar bilinmemektedir.

4.1.2. Araçlardan Kaynaklanan Sorunlar

Araçların niteliklerinden kaynaklanan sorunların başında eğitim düzeyleri gelmektedir. Yönetmelik, bu alandaki ilk düzenlemenin (1978) üzerinden geçen 34 yıl içerisinde dünyada ve Türkiye’de yaşanan tüm gelişme ve değişmelere rağmen araçların

eğitim düzeyini okur-yazar olmaktan, ilkokul mezunu olma olarak değiştirmiştir. Eğitim durumları itibariyle yapısı nedeniyle uzmanlık gerektiren çalışma ilişkileri konusunda bu niteliklere sahip birinin kapsamlı bir yasal düzenlemeden yoksun tarım çalışanlarının haklarını araması ve korumasını beklemek yönetmeliğin fazla iyimser olduğunu göstermektedir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, araçların mevcut eğitim yapısıyla ciddi sorunlarla karşı karşıya olan mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarına çözüm bulmaları mümkün görülmemektedir. Örneğin yönetmeliğin 11. Maddesinde ayrıntılı olarak sayılan yükümlülükleri yerine getirmesi istenen araçların bu yükümlülüklerle yönelik herhangi bir eğitime tabi tutulmamaları bu alandaki bir diğer ciddi sorunu oluşturmaktadır. Gerçekten de aracılık yapmak için başvuran kişilerin niteliksel olarak değerlendirmek yerine sadece belge üzerinde inceleme yapılması başlı başına bir sorundur. Mevcut eğitim düzeyine sahip aracının kendi haklarını savunma konusunda yeterliliği tartışılırken, sayıları yüzbinleri bulan ve her yönüyle sorunlar yumağı içinde bulunan tarım işçilerinin sorunlarına çözüm bulmak, haklarını savunmak gibi konularda araçların ne kadar yeterli olacağı önemli kuşku içerir.

4.1.3. Kurumsal Yapıdan Kaynaklanan Sorunlar

İstihdam kurumları işgücü piyasasının sağlıklı bir şekilde işlemesi ve insan kaynaklarının uygun şekilde sosyo-ekonomik sorunlara yol açmadan kullanılması konusunda önemli rol oynayan kuruluşlardır. Türkiye’de bu görevi üstlenmiş olan İŞKUR, diğer sektörlerle göre tarım sektöründe oldukça yetersiz kalmaktadır. Bu durum zaten çıkarılan yönetmelikle kuruma verilen görevin yerine getirilmesi konusunda kendini açıkça göstermektedir. Kurum ülke düzeyinde il müdürlükleri şeklinde örgütlenmiş olmasına rağmen tarım kesimine yönelik çalışmalar konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu durumu kabullenen kurum kendine verilen görev tarım araçlarına devrederek bu alandaki yükümlülüklerinden kurtulma yolunu seçmiştir. Kurumun tarım aracılığı konusundaki yükümlülüklerinin en önemlisi olan tarım araçlarının denetimidir. Daha önceki yasal düzenlemede bu görev Çalışma bakanlığı ve İİBK tarafından yürütülecektir ibaresi yer almasına rağmen son düzenleme ile bu konudaki tüm yükümlülük kuruma ve kurumun teftiş kuruluna ve mülki idare amirlerine (Kaymakam, vali) bırakılmıştır. Kurumun mevcut durumda bu konudaki yetersizliği yapılan çalışmalarla kendini göstermektedir.

- Kurumun özellikle 2003 yılından sonra İşsizlik sigortası hizmetlerini yürütme görevini üstlenmesi, mesleki eğitim verilmesi vb. konularda yoğunlaşması zaten sorunlu bir kesim olan tarım kesimini hizmet alanından önemli ölçüde dışlamasına neden olmuştur. Kurumun örgüt yapısı içinde önemli uzmanlaşmalar gerçekleştirilirken tarım kesimine yönelik bir çalışma bulunmaması bu alandaki bir diğer sorunu oluşturmaktadır.

4.1.4. İşverenlerden Kaynaklanan Sorunlar

Tarım işgücüne ihtiyaç duyan işverenlerin bu hizmeti almak için aracılarda bireysel ilişki kurmaları ve işgücünü olabildiğince yasal düzenlemelerin dışında kendi istek ve menfaatleri doğrultusunda sağlamaya çalışması tarım işgücünün sorunlarının bir diğer kaynağını oluşturmaktadır. Mevsimlik tarım işgücü ihtiyacının sayısal ve niteliksel olarak bölgelere göre değişiklik göstermesi bu alanda önemli sorunlara neden olmaktadır. İklim yapısı, su kaynaklarının bulunup bulunmaması, barınma sorunları gibi farklı etmenler işveren konumundaki üreticilerin aracılarda pazarlık yapmalarına neden olmaktadır. Aracılarda işveren arasındaki ilişkide aracı işçinin hakkını koruyan olması gerekirken çoğunlukla işverenin temsilcisi gibi davranma durumunda kalmaktadır.

İşverenlerin üretim dönemi öncesinde anlaştığı şekilde işçi ihtiyacı duymaması aracılarda zor durumda kalmalarına neden olmaktadır. Yönetmelikle bu alana yönelik düzenlemenin bulunmaması, üreticinin ücretleri ödeme güçlüğü çekmesi ya da ödemesi gibi bir durumda yaptırımın bulunmaması (<http://www.gidatarim.com>) bu alandaki önemli sorunların başında gelmektedir. Fakat tarım işgücüne ihtiyaç duyan bu kişilerin mevcut yapıya uygun işgücü istihdam etmeleri durumunda fiyat dalgalanmalarına açık ve doğa koşullarından etkilenmeye açık bir iş yapmaları nedeniyle ekonomik olmaktan uzaktır.

4.1.5. Tarım İşçilerinden Kaynaklanan Sorunlar

Tarım işçisinin eğitim, işgücü niteliği açısından farklılıklar göstermesi aracılarda açısından bir diğer sorunu oluşturmaktadır. Aracılarda işçi ile işveren arasındaki sorunların çözümü konusunda tek yetkili kişi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda aracılarda mevsimlik tarım işçilerinin yörelerinden başlayarak, çalışma bölgelerine ulaşıncaya kadar her türlü sorunlarıyla ilgilenmekte, öte yandan işçilerin işleri gereği gibi yapmaması veya işi bırakması, sağlık sorunları vb. nedenlerle işverene karşı sorumlu olmaktadır. Yeni iş bulunmaması gibi durumlarda işçilerin tek güvencesi olması bu kişileri zor durumda bırakabilmektedir. Ayrıca işverenlerin ücretleri zamanında ödememesi durumu

munda işçiler işverenle değil aracıyla sorunlarını çözmek durumunda kalmaktadır ki bu durum araçları sıkıntıya sokmaktadır.

Değerlendirme Ve Sonuç

Tarım aracılığı hizmeti bütün olumsuz düşüncelerin aksine tarımsal istihdam hizmetlerinin yürütülmesi konusunda önemli rol üstlenmiş ve gerekli düzenlemelerin ve önlemlerin alınması durumunda katkı sağlamaya devam edecek önemli bir istihdam hizmetidir.

Tarım araçlarına ilişkin sorunların düzeltilmesi için yapılması gereken şeyler yüksek maliyetli uygulamalar değildir. Aşağıda belirttiğimiz düzenlemelerin ve uygulamaların yapılması durumunda, mevsimlik tarım işçilerinin yüzyüze olduğu sorunların çözümüne katkı sağlayacağı gibi tarım araçlarının da sorunlarına çözüm bulunmuş olunacağı düşünülmektedir.

- Tarım aracılığı hizmetinin yerine getirilmesi izi verilen gerçek ve tüzel kişiler mutlaka hizmetin gerektirdiği eğitime tabi tutulmalı ve bu eğitim sonunda sertifika sahibi olarak bu işi yapmaları sağlanmalıdır. Eğitim sürecinde araçlara kendilerini ilgilendiren yasal mevzuat, asgari iş sağlığı ve iş güvenliği eğitimi, ilk yardım gibi konulara özel önem verilmelidir.

- Araçların bu işi yapmalarının temel nedeni ekonomik getiri sağlamaktır. 2004 yılındaki “ Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığına İzin Verilmesi ve Araçların Denetimi Hakkında Yönetmelik”in 12/b fıkrasındaki aracı ücretlerinin kurulacak komisyonlarca belirleneceği hükmü günün koşullarına uygun olarak yenilenerek yönetmeliğe eklenmelidir. Böylece araçlar yaptıkları işin ücretinin ne olduğunu bilecekler ve buna göre bu işi yapıp yapmamaya karar verebileceklerdir. Ücret konusu açıklığa kavuşturulmadan, bu işi yasal koşullara uygun olarak yapacak tüzel kişilerin bu alana girmesi mümkün görülmemekte, bunun sonucu olarak da, kurumsal yapıya kavuşmayan bir aracılık hizmeti ise, mevsimlik tarım işçilerinin ve tarımsal istihdam sorunlarının çözümüne katkı sunma konusunda yetersiz kalacaktır.

- Aracılık hizmetinde tüm sorumluluğun tarım araçlarına yüklenmesi uygulamasına son verilmeli ve İŞKUR tüm birimleriyle aslen kendi görevi olan bu hizmetin insan onuruna uygun koşullarda gerçekleştirilmesi için gerekli olan kurumsal yapılanmayı hızla gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu yapılanma; tarım kesimine yönelik aracı-

lık faaliyetlerinin yoğun olarak görüldüğü yörelerde birim oluşturma, diğer yörelerde ise bilgi verecek personel bulundurma şeklinde olabilir.

- Aracılık hizmetlerinin özel istihdam büroları gibi istihdam hizmetlerine kurum denetimi altında faaliyette bulunma şeklinde izin verilmesi mutlaka üzerinde düşünülmesi gereken bir konu olarak düşünülmelidir. Bunu sağlayacak yasal altyapı için Özel istihdam büroları yönetmeliğine eklenecek bir madde bunu sağlama konusunda önemli bir katkı sağlayacaktır.

- Denetim sorunu kağıt üstünde kalmayacak şekilde sezon ile birlikte tarım araçları sıkı şekilde takibe alınmalı ve yasa dışı çalışan araçların kayıt altına alınmasına öncelik verilme yolu seçilmelidir. Suçun tekrarı veya kayıt dışı çalışmanın tekrarı durumunda cezalandırma yoluna gidilmelidir. Verilecek cezaların caydırıcı nitelikte olması, yasal izne tabi olarak çalışan araçların haksız rekabetle karşılaşmamaları konusunda önemli katkılar sağlayacağı düşünülmelidir.

- Araçlar kadar Mevsimlik tarım işçilerine ve işverenlerine yönelik sezon dışı dönemde eğitim seminerleri düzenlenmeli, sezon içinde ise danışmanlık ve destek hizmetleri sunulmalıdır.

- Mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarına yönelik alınacak tedbirlerde araçların görüş ve önerileri dikkate alınmalıdır.

- İşverenlerin ekonomik olarak güçlü konumda olmaları nedeniyle araçların pazarlık şansı bulunmamaktadır. Yasal yaptırımların sadece araçlara değil yetki belgesi olmayan araçlarla çalışan işverenlere de uygulanması gerekmektedir. Yasal yaptırımların dışında üreticilerin yasa dışı faaliyette bulunan araçlarla çalışmalarını önleyecek düzenlemeler konusu da düşünülmelidir.

Ülkemizde tarım aracılığı yüz yılı aşkın bir süredir uygulanan ve tarım kesiminde işgücü ihtiyacını karşılamaya yönelik bir istisnai uygulamadır. Bu hizmet, yönetmelikte belirtildiği gibi kurumun imkanlarının bulunmadığı durumlarda uygulanan bir hizmet olmaktan çıkarılarak var olan duruma uygun (Özel İstihdam Büroları gibi) bir yasal yapıya kavuşturulmalıdır. Sorunların tek taraflı olmadığını kabulü ve paydaşların tamamının sorun üzerinde ortaklaşa çalışmaları bu alandaki sorunları gidermekle kalmayacak aynı zamanda bu tarım kesimindeki istihdam hizmetlerinin etkin verimli ve insan onuruna yakışır şekilde yürütülmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Anayasa Mahkemesi,23.05.1972,2/28, AYMKD,s.10,412,,AYM,18.03.1976,198/18,AMKD,s.14, s.106'dan aktaran Sarper SÜZEK,İş Hukuku, 3. Basım,2006, Beta Yayınları,İstanbul, s.16
- Dünya Gazetesi (2012) <http://www.dunya.com/3-milyon-tarim-iscisi-3-kat-daha-yoksul-153874h.htm> (E.T.: 5.12.2012)
- İŞKUR,(2012,a) <http://www.iskur.gov.tr/OzelistihdamBurolari/TarimAracilari.aspx#dltop>(E.T: 05.12.2012)
- YILDIRAK, Nurettin, Bülent GÜLÇUBUK, Sema GÜN,Emine OLHAN,Mehmet KILIÇ,(2003), **Türkiye'de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları**, Tarım-İş Sendikası Yayın No: 2003/4, Ankara
- 1475 Sayılı İş Kanunu (1971)
- ERKUL,İhsan,(1967), **Türkiye'de Ziraat İşçileri ve Bunlara İlişkin Çalışma Hukuku**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları No:42-16, Yörük Matbaası, İstanbul
- ÇALGÜNER, Cemil,(1943), **Türkiye'de Ziraat İşçileri**, Ankara Yüksek ziraat Enstitüsü Çalışmalar, Sayı:32, Yüksek Ziraat Enstitüsü Basımevi, Ankara
- GıdaTarım,(2008),http://www.gidatarim.com/showProduct_Read.asp?itemID=3513&productID=-1&cat=-1 (E.T: 10.07.2008)
- Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığına İzin Verilmesi ve Aracıların Denetimi Hakkında Yönetmelik (2004)
- Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği (2010)
- SÜZEK, Sarper,(2006), **İş Hukuku**, 3. basım, Beta Yayınları,İstanbul,
- ILO 11 Sayılı Tarım İşçilerinin Dernek Kurma Ve Birleşme Haklarına Müteallik Sözleşme, (1921), <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/soz099.htm>
- İŞKUR, (2012,b), İşkur İstatistik Yıllıkları (1996-2011), <http://www.iskur.gov.tr/KurumsalBilgi/istatistikler.aspx#dltop>
- ILO 88 sayılı “ İş ve İşçi Bulma Servisleri kurulması Hakkında Sözleşme(1948), <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/soz099.htm>
- İŞIKLI, Alpaslan, (2005), “Asgari Ücret” *Yol-iş Dergisi*, Sayı 85, http://www.yol-is.org.tr/yayinlar/dergi_goster.php?kodu=58 (E.T: 04.01.2009)
- Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığı Hakkında Tüzük (1978)
- Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılarının Denetimi Hakkında Yönetmelik (1978)
- ILO 99 sayılı Tarımda Asgari Ücret Tespiti Usulleri Hakkında Sözleşme,(1951), <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/soz099.htm>
- VAUPEL, Suzanne, Philip L.MARTİN, (1986), *Farm Labor Contractors, California Agriculture*, March-April,1986, <http://ucce.ucdavis.edu/files/repositoryfiles/ca4003p12-62924.pdf> (E.T. 03.08.2012)